

Abhidharmadīpa のトルファン出土梵文写本断片

榎 本文 雄

ドイツ第二次トルファン探検隊が Sāngim の右岸の第三 Stūpa で発見した未公表の梵文写本の中に、Kat. -Nr. 1705 という番号が付された紙本の断簡がある。縦 10.5cm, 横は、おそらく 60cm 程度の貝葉本形式で、表裏それぞれ六行で書かれ、三行から四行にかけて紐穴用の空白部がある。中央部からの七断片 (a, b1, b2, c, d, e2, g), 葉数のない左端の二断片 (e1, f), 右端の一断片 (e3) の、都合七葉を構成していた十断片と、さらに四個の小断片からなり、書体は北トルキスタンブラーフミーの b 型である。

筆者は、この写本が、註釈の Vibhāṣāprabhā を附した Abhidharmadīpa (= Ad, ed. P. S. Jaini) に当たることを発見した。断片 (c) は Jaini 教授刊本 (初版) の pp. 288, 12-289, 24; (e) は pp. 262, 2-266, 2; (f) は pp. 110, 15-112, 2; (g) は pp. 129, 5-130, 14 にそれぞれ相当する。刊本の読みと比較してみると、時折、差異が見られる。大半は刊本で用いられた写本の方が正しい読みを保持しているが、その逆の場合もある。周知のように、刊本で用いられた写本には欠失部が全体の半分以上あり、そこにこの断片の残余の部分に相当するものも含まれていたと推定できる。このうち、断片 (b) は能作因や異熟因を、断片 (d) は不浄観を扱っており、それぞれ刊本の p. 114, p. 315 に示された欠失部に相当していたと推測される。Ad は漢文にもチベット語にも翻訳されなかったが、Sāngim までは伝わっていたのである。トルファンの Murtuq からは Ad 註のサンスクリット／トカラ語 B の Bilingual 写本も発見されている¹⁾。以下にローマ字転写を掲げるが、下線部は刊本の読みと異なる個所を示し、その内、太字部はこの Sāngim の断片の方が良い読みを含む個所である²⁾。

(a)

A

1 /// +++[dha]yati yady asya na kuśalam akuśalam vā rū + [bha]vati / kuśalacitta
++ ///

2 /// +++[ti] / paṃcāvyākṛtān nirodhayati atha kuśalakuśalacittaḥ kuśalam a.u+ ///

3 /// +.āve (')pi caturdvyekā mukhikriyā³⁾ samucchinnakuśalamūlāś cet sa kuśal-

(94) Abhidharmadīpa のトルファン出土梵文写本断片 (榎 本)

am* prā + ///

4 /// ../sandhibandhatvāt* //

ādyadhyānopapannau tu dvicatuḥpaṃcakojjhiti /

prathame khalu [dhy]. ///

5 /// [ma]nvāgamāt* anivṛtāvyākṛtā jñānādhikāre tu [/] + va vijahāti tatsahajā ///

6 /// .[ā]bhāve kuśalasāsravāṇāṃ dhātubhūmisamcāre + .. śya tyāgāt* atha kuśa ///

B

1 /// + + / anivṛtāvyākṛtarūpasamskāraskandhayoś ca(tu)[rṇ]ām upapattiprātilambhi-
[k]. ///

2 /// + kadvicaturṇāṃ ca kliṣṭavivahāninirodhau pūrvvatyaktatvāt* + .yadhyāneṣu
paṃcānāṃ vihā[r]. ///

3 /// [y]āviṣūpapadyate / sauvaśyaṃ(sic) kuśalāṃ paṃca vijahāti yasmāt* prathamam
api dhyā[n]aṃ ///

4 /// + [l]āṃś ca nirmāṇacittādiṃ lābhanirodhasaṃmukhibhavāḥ⁴⁾ prathamadhyāno-
papattivat*.. ///

5 /// + r atra tu /

nirodhaḥ prāgvad eteṣu lābhavat saṃmukh[i]kriyā /

ārūpeṣu paṃcā .i + ///

6 /// + ..jīvitendriyādeḥ⁵⁾ anivṛtāvyākṛtasya ca[t](u)rṇāṃ upapattiprāti[la]ṃ + + ///

(b)

A

1 /// laṃ yataḥ k[r]ameṇa paścāc cakṣurvijñ[ā]na[m] i + + + /// tyayibhāvād asti
sām. ///

2 /// [kta]ḥ kāraṇahetuḥ vipākahetur a .. + + /// khyātir āsravavivarjita + ///

3 /// ..vyaṃ te yataḥ svāṃgaparigrahātāṃ(sic) ku + + + /// nte sakārikāraṇapa[ri]
(sic) ///

4 /// ..vyākṛtās tāvad dharmā durbalatvāt putib[ij]⁶⁾. .. /// samarthā nirmalā / kha
[l]. ///

5 /// ..vijñātavyaṃ ki(sic) vipākasya hetur vipākahe /// .. hetur vipākahe + ///

6 /// hetur vipākahetuḥ karmaṇo vipāka i ///[ya]thāpi vā doṣa + + ///

B

1 /// vyakala[m] phalākḥ[ya]ḥ sarve (')py ekaśrayā⁷⁾ ekālaṃ /// vyāḥ eka[nāl]. +
+ ///

2 /// gavān* prakṛtidurbal[ā] h[i] saṃskṛtā dharmās te .. /// .utpattum [no]tpā-

dayitu. + ///

- 3 /// ktakahetur ity āvi[ṣkr̥ta]m etad ekasārthi[k]ā + m /// [yo]gakriyā prayogavad
i ///
- 4 /// .y. jñānasamprayukteti kāraṇahetu + + + /// [sv].to (')nye kāraṇāhvaya ///
- 5 /// [ta]sya durgān nirgacchata / vyagrāsaktagu + + + /// .. bdhāj janako (')pi
pradhāna .. ///
- 6 /// [ṣa]puṇyapāpakriyāyām badhnāti / t. + + + /// [s] sarvot[pa]nn[o] sāmārthya-
[m i] ///

(c)

V

- 1 /// ś. [ra]te /
duh̄khasamudayo mārgadarśanaheyā mithyādr̥ṣṭiyādisamprayu[kt]. + + + banat-
vāt* //
tadvad eva dvit̄iye + + ///
- 2 /// (du)[h̄kha]samudaya**bhāvanā**heyā ārūpyāḥ sarvatragā bhāvan[ā]he + +
.āsra**vā**lambanāḥ sve ca trit̄iye (')py a[n]u + + ///
- 3 /// ○ lambīnaḥ
nirodhadarśanaheyā na saṃskṛtālambanā_ muktṡvā
+ + .. pūrvajñeyam* caturthe (')pi trit̄iyavat*
k. ///
- 4 /// ○ pyāvacarāś catvāraḥ nirodhākhyā_ muktṡvā caturthe (')pi mārgadarśa[na]h(e)-
ye tr̄tiyava_ draṣṭavyam* yathā tr̄tiye sā ///
- 5 /// + + vālambanā adhikibhavaṃti
tr̄tiyavat parāvṛtte
catvāro duh̄khasamudaya**mārgadarśana**bhāvanāheyā + + ///
- 6 /// + + heyām muktṡvā mārgāc ca trayāḥ // samāptam rūpāvacaram*
ārūpyādye nibodha me //
sve trayāḥ kāmādhātṡvā[pt]ā + + ///

R

- 1 /// + ptā eta eva rūpāptās ca eta eva trayāḥ //
rūpāptavat parāvṛtt[e] dvit̄iye paṃcame tathā /
parāvṛtte (')pi trayo + + + + ///
- 2 /// .ā prathame dvit̄iye paṃcame —
tr̄tiye khalv api sve ca sāsravāṛthāvalambinaḥ

(96) Abhidharmadīpa のトルファン出土梵文写本断片 (榎 本)

ṭṭiye (')pi khalv eta *eva sve ca* ++ ///

3 /// ○

valambinaḥ

parāvṛtteḥ khalu sarve ārūpyāvacarā / asaṃs(r)tālaṃbanāṃ muktṛvā
anyaṃ tv ādyavataḥkhyeyaṃ ca ++ ///

4 /// ○ khyātavyāḥ caturthe (')pi trītiyavat* sve sāsravālaṃbanā ++ dhikibhava-
ṃti //

ādyavat tu parāvṛtte vijñ. ///

5 /// + nirodhamārgadṛgghyau hitvā rūpāvacarās catvāro __dhadarśanahe +++
aprahātavyadharmaḥlaṃbane vi[jñ]. ++ ///

6 /// traidhātukās trayas trayo (')nuśerate ālaṃbanālaṃbane tu duḥkhasamu(day)[o]
mārgadarśanabhāvanā[heye] +++ ///

(d)

A

1 /// + + + + + tra va(r)[ṇ]ṇ. + + + sya vinilakasamjñāpratipakṣa⁸⁹ .. ///

2 /// + + + + + kuṇapasaṃjñā upacāraṇāgasya nispaṇḍakuṇa .. ///

3 /// + + + [ṇ].satvapratipakṣaḥ tasyāḥ punar aśubhāyās trividho⁹⁰ ma ///

4 /// .k.rabhedāt* teṣāṃ punar idaṃ vyavasthānam ucyate // āsamū ///

5 /// ko draṣṭavyāḥ prāk khalv ayaṃ yogi¹⁰ sva[ś]arirāsthīsaṃkalā¹¹ .. ///

6 /// [ra]yati / yāvat taṃ piṭham¹² utsrjya svakāyāsthīsaṃkalāmātr[e] ///

B

1 /// [bh]āvinikālaṃ paryeṣanā nāsti kaś cid ātmā vā satvo vā [a] ///

2 /// ti yuktitas saṃvṛtiparamārthau pratyavekṣate aśubhā[bh]. ///

3 /// [k]āmarāgaprahāṇāya / yathā caitāṃ bhāvayāmi tathā [m]. ///

4 /// + + + śyati / prasiddhaṃ caitad yathāśubhākāmarāgaprahā[ṇā] ///

5 /// + + + + + dhānyena tathāpi tu viśeṣeṇa varṇarāgādītāṃ ///

6 /// + + + + + yathā .i + .. tra paṃcavidhārāgiṇaḥ varṇa .. ///

(e)

V

1 c'vayenāpi kṣayāpi ca /

.. + + + + + stunaḥ svabhāvasiddhasvarūpasyāvi[p]. + + + + + + + + + + +
+ + + + + kṣa[ṇa]m upalakṣyate tat saddravyam ity ucyat[e] /

2 tat punaḥ sat* prabhīdya + + + + + .. ti / paramārthena yan nityaṃ svabhā-
vena + + + + + + + + + + + + + + + + + [ś]{ajñānābhidhānāpaurū[ś]e[ya]viṣa[ya-
viṣa]-

- 3 yisaṃbandhaṃ tat paramār[th]. ++ ○ ty ucyate yat punar anekaparamārtha++
 ++++++ rdiśyate / tat saṃvṛtisat* tadyathā gha[ṭapa]-
 4 ṭavanapudgalādikaṃ ka[m ci] ++ ○ yathā / tadyathā pṛthivyādi kiṃ cit sa +
 ++++++ tha yad idam uktaṃ dravyasant[o] (')t[ī]tā-
 nāgatā-
 5 dhvasthā dharmā iti tad ā[ga] +++ .yābhidhānamātraṃ tasmād āgamayuktibhyā-
 [m]. ++++++ [ḥ] //

sad atītāsamutpannaṃ buddhokter varttamā-

6

navat*

dhināmagocaratvāc ca tat satvaṃ varttamānavat* //

uktaṃ hi bhagavatā / ++++++ satvā atīte rūpe
 saṃ[ra]m[sa]ṃ[ra] / yasmā-

R

- 1 t tarhy asty atītaṃ rūpaṃ tasmā[d i]me satvā atīte rūpe [saṃ]rajaṃte evam
 anāgate pra ++++++ [i]ti cen na vartamāne
 (')pi tatprasamgāt* [k]ṛyā-
 2 vacanena cottarapadena pūr[v]vāpade kri[y]āvacanasyaiva padasya sāmānādhika-
 raṇyā ++++++ kaḥ punarvādaḥ pratyutpann-
 asyaivamdarś[i] śruta-
 3 vān āryāśrāvako (')tīte rūpe (')nape ○ kṣo bhavaty anāgaṃtarūpaṃ nābhinaṃdati
 ++++++ ya pratipanno bhavaty atītaṃ ced rūpaṃ nā
 [bha]vi-____
 4 n na śrutavān āryāśrāvakah .. + ○ rūpe (')napekṣo (')bhaviṣyad yasmāt tasmāt ta
 ++++++ tīte rūpe (')napekṣo bhavatīti vistaraḥ // ta-
 5 thoktaṃ yac chāriputra karmā ++++++ ruddhaṃ vigataṃ vipariṇataṃ tad
 astīti t. ++++++ .. tos tatpratyaṃyād apāyadurgati-
 vinipātaṃ
 6 kāyasya bhed[a]n narake ++++++ [i]ti vistaraḥ tadāhitacittabhāvanāṃ .. ++
 ++++++ hy eṣa vādaḥ kiṃ tilapīḍakavat pu

(f)

V

- 1 rthibhir upādiyate na ca kaś ci[c ch]. + ///
 2 pratyāyanāt* nāpi saṃyogākhy[ā] ///
 3 d agadiṣṭa na śabdo (')rthaṃ pratyāyaya .i ///

- 4 patteś ca prativarṇṇaviṣayā ++ ///
- 5 māṇadoṣaprasaṃgāc ce .. +++ ///
- 6 bhāvanāt* katham jñā +++++ ///

R

- 1 yadi tarhi nāmādayo (')[rth]. +++ ///
- 2 āṃjasā hi vān nāmni [pra] +++ ///
- 3 yayat[i]ty apadeśyate na [tv]. + ///
- 4 caikasyānavayavasya viśli[ṣṭ]. ///
- 5 ti samudāyāpi madhyasthair apra ///
- 6 mudāyas tv anyavarṇṇāpekṣo m. + ///

(g)

V

- 1 /// + bhā + [n]āma[y]. + ///
- 2 /// [bh]y[o] (')[pi / catuṣkoṭikaś c. ///
- 3 /// .yaḥ sāmantakaprṣṭhe [bh]. ///
- 4 /// [bh]yaḥ sāmantakaprṣṭh. + ///
- 5 /// + jātibhyaḥ [sa]ṃva .. + ///
- 6 /// + saṃvaraḥ kaś cic ca ++ ///

R

- 1 /// + .. di mṛdumadhyā .i + ///
- 2 /// + .. ṇa vā / upā[sa] ++ ///
- 3 /// + [r]. samādatte / asti + ///
- 4 /// + vāsaśrāmaṇera .. + ///
- 5 /// .. thā pāpāśayasyānu[p]. ///
- 6 /// + d ity aṃ + niya[m]. + ///

(h)

A

- a /// +++ .. [ho] .. ///
- b /// m u[c](ya)te sāhasr[i] ///
- c /// .t.ttrisāhasro .. ///
- d /// + .. // +++ ///

B

- a /// d.dho jāmbudv[īp]. + ///
- b /// pa k. + dvitīyaṃ¹³⁾ yā ///
- c /// ++ [ty]e [/ gatam e] ///

(i)

A

- a /// [ta]mā .. + ///
- b /// m apy etasya ///
- c /// nāma yā[m]i ///

B

- a /// .y.m. [m]. .. + ///
- b /// tha śatasya .. ///
- c /// [s]yāt [tṛt]i + ///

(k)

A

- 1 /// .. ṣaṣṭi 30 .. +++ ///
- 2 /// .ā [l].ne (')[tha ca vaiś. + ///
- 3 /// ++ [nt]e / katham kṛtvā .. ///

B

- 3 /// +++ m ārapasya ///
- 4 /// + .y.ta iti kṛ ///
- 5 /// + bhavaṃti nyā[ś]. ///

4 /// +++ .. tuṭi 31 .. ///

6 /// ti kuśalā ++ ///

(1)

A

1 /// [k]ā baddhas tataḥ ka[ś] c[i] + ///

2 /// ty evāham arbudopapa ///

3 /// +++ [i]ti / e ++ ///

B

4 /// ++++ .s. +++ ///

5 /// + [yus] t(e)na piṇḍaṃ na .. ///

6 /// dād viṃśatiguṇapra. i ///

1) 百濟康義「トカラ語 B によるアビダルマ論書関係の断片について—III: Abhidharmadīpa 註—」『印仏研』34巻2号, 1986年, pp.(77)-(84)。

2) この写本は E. Lüders によって最初に転写されたが, その後, 散逸した部分はイタリックで表示する。ローマ字転写で用いた記号は, jihvāmāliya=ḥ と upadhmānya=ḥ 以外, L. Sander & E. Waldschmidt, *Sanskrithandschriften aus den Turfanfunden*, 5, Stuttgart 1985, p. 282 に従う。

3) Read *mukhikriya*. 4) Read *-saṃmukhibhavaḥ*. 5) Read *jivitendriyadeḥ*.

6) Read *pūtibij*. 7) Read *ekāśrayā*. 8) Read *vinilaka*-. 9) Read *trividho*.

10) Read *yogi*. 11) Read *svaśarīrāsthi*-. 12) Read *piṭṭham*. 13) Read *dvitiyaṃ*.

〈キーワード〉 Abhidharmadīpa, トルファン写本

(華頂短期大学講師)

— 新 刊 紹 介 —

小川一乗著

『空性思想の研究Ⅱ』

— チャンドラキールティの中観説 —

B 5 版・本文 216 頁, テキスト 570 頁

文 栄 堂・定 価 15,000 円

昭和 63 年 2 月 25 日刊